

KJAK

Heri Mohr

Um Skansagarð og aðrar hugleiðingar

Leita vit eftir Skansagarði í telduni undir google, fáa vit at vita, at Skansagarður úti á Reyni í Havn er bygur í 1819-1825.

Hetta er skeivt, og hevur einki við veruleikan at gera.

Blaða vit í Taxations Protocol for Thorshauen & Frederickswaag 1784, síggja vit, at tað árið átti Madme Hammershaimb Skansagarð: "Et hus bestaaende af 2 Stuer, 2 Kamre, 1 Spisekammer, 19 alen lang og 13 alen bred. En Kield 6 alen lang, 5 alen bred samt en Kiøkkenhave med Staket."

Abbi mín, Johan Vilhelm Mohr (1853-1941) keypti Skansagarð 14. apríl 1879 fyri 4.300 krónur frá "dødsboet efter Jens Davidsen og tidligere afgangne Hustru Maren Margrethe Johannesen af Thorshavn." Um mentamannin Jens Davidsen (1803-78) hevur Zakarias Wang skrivað í bókini Eikirøtur, sum kom út í 2008. Við í keypinum av Skansagarði var "Torv-skærerrettigheder i Aalekjærshaugen." Torv-húsið hjá abba mínum stendur enn úti í Vika, har torv varð skorid í mong Harrans ár til 1952.

Nevndi Jens Davidsen lærði smádrongin Vencelaus Ulicus Hammershaimb at lesa, tá ið hann 3 ára gamal kom til Havnar við móður sínari frá garðinum á Steig í Sandavági at bógva í Nýggjustovu tætt við Nólsoyarstovu.

Abbi var handilsmaður. Hann gifti seg við ommu í 1885. Tey bæði fingi 5 børn – og eina arbeiðskonu, sum búði har í húsinum. Hetta – handilin og fleiri børn – gjørdi, at tað varð neyðugt at byggja húsið væl størri ætlandi um aldarskiftið 1800-1900. Sum tað sæst av hesum bílæti, hevur Skansagarður, áðrenn hann varð umbygdur, verið tað sum nú á døgum verður kallað ein arkitektonisk perla.

Men hvør var nú Madme Hammershaimb, sum átti Skansagarð í 1784? Jørgen Frantz de Hammershaimb (1688-1765) var fúti í

Føroyum frá 1723 til hann doyði í 1765. Í 1727 giftist hann (fyri aðru ferð) við tí 15 ára gomlu Elisabeth Christiane Samuelsdatter Weyhe. Tey fingi 4 synir og 9 døtur. (Í hansara fyrsta hjúnalagi vóru 2 børn.) Tey búðu í Fúta-húsinum. Hann doyði 77 ára gamal, og tá hevur konan verið 53 ára gomul. Tað kann hugsast, at fútaeinkjan, hon var omma Vencelaus Ulricus Hammershaimb, var Madme Hammershaimb.

V. U. Hammershaimb fór sum sagt til Havnar sum smádrongur við mammu sínari, og búði í Havn til hann 12 ára gamal fór til Keyptmannahavnar at "studera". Vit vita, at úti á Reyni var Vensil vælkominn, tí "har livdi ein bróður ommu hansara, Jens Christian Svabo, sum tá var gamal og sjúkur." Hendan omman má hava verið Madme Hammershaimb.

Hvør bygdi húsið Skansagarð, og nær tað varð bygt, veit eg ikki, men at húsið telist millum tey heilt gomlu í Havn, er eingin ivi.

Við gávubrævi í 1935 fekk pápabeiggi mín, Gunnar Mohr, Skansagarð til ognar frá sínum foreldrum við góðkenning frá systkinum. Skansagarður varð tá aftur gjørdur eitt sindur størri.

Eina ferð í 70-árunum seldi sonur hansara, Vilhjálmur, Skansagarð til Føroya Landsstýri.

Neyvan nakað hús í Havn varð umstíð betri enn Skansagarður: Abbi málaði húsið regluliga. Smurdi taðuttan (tó ikki innan) við petroleum hvørt ár móti fyri, sum annars ikki var í húsinum. Tað kundi eisini henda, at hann vaskaði klæðingin við sápulúti.... Men so gjørdist Skansagarður almenn ogn.

Á Harragud den skomm: tað, sum fleiri ættarlið hildu við góðum røkiskapi, reint og nossligt, er nú sum ein køstur, ið ongan góðan eigur.

Reynagarður við fleiri matriklum, Fútabakki og Fúta-húsið (eisini kallað Effersøeshús) eru friðað, men hvussu við Skansagarði, sum er næstan áfastur við Fúta-húsið? Mær vitandi er

hann og økið um ikki friðað.

(Báðir mínir abbar settu varandi spor í okkara lítla býi: Egholmstrø, kanska snøggasta trøð í økinum um Havnina, ikki ein steinpirra, velti abbi mín, Johan Hendrik Egholm (1872-1960), úr grýtutum haga saman við pápa sínum. Væl til árs, 56 ára gamal, varð hin abbin, Johan Vilhelm Mohr, býarskrivari, tá ið Havnin fekk keypsstaðarheiti í 1909. Nógv av tí, hann segði og gjørdi, er í dag legendarisk søga.)

Soleiðis sum stóðan er nú, haldi eg, hóast eg eri føddur og uppvaksin á Skansagarði – ella kanska nettupp av hesi orsök – at tað skilabesta landsstýrið og býráðið kundu gjørt var at rivið húsið Skansagarð niður og gjørt alt økið har vakurt og nossligt, sum tað var fyrr í tíðini. Steinsetingin og nakrir stórir steinar randaðir við ókrúti úti á Reyni uttanfyri Skansagarð og millum Fúta-húsið – arkitektoniskar vágpírrur – hava ongan søguligan rætt og eru tessvegna ein stór misskiljing.

Tá ið húsið er rivið niður væl og virðiliga, ímynda vit okkum eitt vakurt hvíldarstað í samljóði við umhvørvið, sum vit og turistar kunnu njóta í sjálvum hjartanum av tí gomlu Havnini. Tann stóra grótlaðingin vestanfyri – sum er tann søguligi skansagarðurin og (kanska?) eins gamal sum grótlaðingin um Havnar skansa – má umsitast væl og virðiliga við smædnum vakurleika. Øll girðing millum Skansagarð og Fúta-húsið má beinast burtur. Drúgv bilparkering úti á Reyni og eisini á sjálvum økinum Skansagarður má bannast í tann mun, tað letur seg gera.

Alternativ við til hesa sanering er, at Skansagarður verður restaureraður, snøggður innan og uttan, friðaður og brúktur og umsitin samvarandi reglum.

So er tað Reynagarður. Um hann skrivaði Jørgen Frantz-Jacobsen í 1932: "Reynagarður var ein burturgoymdur heimur, sást ikki frá gøtuni og bara atkomuligur gjøgnum tvey skot, Lítaskot og Stóraskot. Kring

Skansagarður

hetta tún vóru ymisk húski, har búði Dia á Stein, Sanna á Bakka, Egholm skómakari, Sigga Sofía og abbi og omma mín. Tað var einki armiligt við teimum, túnið var altíð reint og nossligt..."

Náttúruførðingurin Nicolai Mohr (1742-90) var føddur og uppvaksin í Reynagarði. Studentarnir Nicolaj Mohr og Jens Chr. Svabo (1746-1824) vóru vinmenn. Teir hava óivað havt góðar, ondblástar løtur saman í Reynagarði og í Pætursastovu, har Svabo búði. Í Reynagarði var prestagarðurin, og tað var her prestakonventið í tí heimskendu bókini Barbara hjá Jørgen-Frantz Jacobsen varð hildið. Ein uppløgd turistattraktión. Her átti ein talva at verið í túninum við frágreiðing um tað søguliga í hesum staði til okkum og vitjandi at lesa á føroyskum, danskum og enskum.

Á økinum har Leigubúðin og Munkastovan standa, var tann gamla kirkjan við kirkjugarði. Hesin kirkjugarður, tá við ongari kirkju, hevði ongan góðan uttan hønur og smá børn at spæla í. William Heinesen hevur skrivað eitt sindur um tað. Nú er økið vakurt og væl hildið. Eisini har átti ein talva verið við frágreiðing um tað, ið eygað har sær. Kanska onkur sessur kundi verið á økinum.

Rosinan í pylsuendanum

Á økinum norðanfyri Reynagarð er ein høsnargarður og ein illa farin tekja á einum pakkhúsi/neysti, sum stendur við síðuna av tí stóra pakkhúsinum á gomlu Mullersbrúgv. Hetta og Skansagarður er ein deprimandi kontrastur til tað so vælildna og nossliga Høgareyn/Doktaragrund/Skulareyn/út á Reyni/Tinganes, sum er ein fragd hjá okkum og hjá turistum at síggja og hoyra um.

Um ætlanin við hønunum er at vekja associatión til hønurnar, sum høvdu góðar dagar á tekjunum á

Pætursastovu og hjá Bager Hansen á Húsabrúgv ella í køkinum hjá Effersøesystrunum í Mettustovu á Bakka-hellu, sum William Heinesen skrivaði um, má sigast, at ætlanin er óheppin og illa frágingin.

Skansagarður og høsnarhúsið og tekjan skammfila heildarmyndina. Og tað er harmiligt!

Tað er eisini harmiligt og deprimerandi, at fleiri hús í okkara annars so væl hildna lítla býi standa ússalig, útdeyð gapandi tóm eisini í miðbýnum. Eingin kann bógva í slíkum. Tað átti ikki at kosta alla verðina at bøtt um hetta ella framt neyðuga sanering. Gløgt er gestsins eyga, plaga vit at taka til.

Es. Nú dampurin er uppi, er tað hóskandi at minna Tórshavnar býráð á mitt uppskot um at navngeva býráðsins renoveraða saltsilo.

Undirritaði er framhaldandi av teirri áskoðan, at bygningurin eigur at fáa navnið Rundingur, ið er tað søguliga økisnavnið, sum saltsiloin stendur á.

Í hesum sambandi loyvi eg mær at vísa á, at vegurin "Rundingur" frá J. C. Svabosgøtu er eitt óheppið, villleiðandi gøtunavn. Tað navnið átti at verið broytt til: Rundingsbrekka(n) ella Oman Runding. Vit hava navngivnar brekkur í okkara býi eitt nú Amtmansbrekkan, Bøkjrabrekka, og vit hava Oman Stóragarð, Oman Mattalág o.s.fr.

Tá ið "FOX-Expeditionen" í august 1860 sigldi inn á vágna í Havn, sóu teir umborð á skipinum "opsprættede Fisk, som laae spredte langs Kysten til Tørring". Hetta hevur óivað verið Rundingur, teir sóu. Tað er lítið sannlíkt, at fiskurin hevur verið breiddur á Skinnaraskeri (tað hendi nøkur ár seinri) ella á Skarv-hellu?

Okkara annars so virkisfúsa býráð átti at fingið navngevingina av umrødda bygningi frá hondum, áðrenn tað verður gamalt jólatrøll ella tað, sum verri er.

Um nøvn og sálarligan ágang

Alment at umdoypa og rudda burtur hevðarvunnin nøvn og heiti, sum eru so sjálvsøgd í tí føroyska málinum, at tey liggja trygg á hvørjari tungu, hevur verið framt í nøkur ár av væl lærðum fólki. Hetta hevur órógvad bæði eldri og gomul. Og tað er í sjálvum sært sera óheppið.

Býráð og onnur, ið hava almenn nøvn og heitti um hendi, eiga at vera varin og umhugsin við slíkum broytingum av siðbundnum nøvn-um og nýggjum heitum.

Eg segði, at abbi og langabbi mín veltu Egholmstrøð úr grýtutum haga. Men hvar er tann trøðin í dag? Og hvar er Hornabøur í dag? Og hvar er Havnará? Og Rættará? Og áin hjá Smed Jensen?

Í hesum døgum verður í rama álvara tosað um at taka lokið av Havnará og gera tann gamla býin "livandi" við støði í nøkrum virðisløntum arkitektteknaðum projektum.

"Til Havnar vit fara" – ja, hví ikki tað – men Havnin er annað enn stuttligt vikuskifti. Fyrst mugu vit "læra at seyma og til at taka mál" og so "út at spadsera runt um tann heila bý."

Men at snolla ein part av tí gamla býarpartinum við kosmetiskum effekti og í nostalgiskum rúsi – soleiðis kann konceptið skiljast – er eitt djarvt og kanska eisini eitt hættisligt projekt.

Niðurstøða

Sálarligur ágangur í skrift og í talu kann, uttan at vit vita av tí, gera okkum røtleys og líkasæl og dólsk. Slíkt órógv-ar og kryplar mannasálina.

Okkara lands- og býarpolitikarar mugu vera varnir og skilagóðir. Vit mugu duga at stinga hond í egnan barm, og vera før fyri eitt nú at steðga óheppin rák á luftini í mongum førum frá nalvaskoðandi, vælnøgðum lærðum fólki. Slík rák – sum ikki verða told í londunum um okkum – órógva samfelagið og trivnaðin.